

אירוע ספרותי בחיפה ליציאת ספר «הזמן» מאת חמוטל בר יוסף בתרגום לערבית:

חיפה - לכתביו- ביום חמישי ה-10 לאפריל 2025, התקיים כאן ברחוב סירקין חמש במקום לשירה ערב ספרותי לרגל צאתו לאור של ספר המשוררת חמוטל בר יוסף "הזמן" בתרגומם של טובי המתרגמים הערבים בארץ מר מופיד צידאוי, ד"ר נעים ערידי (ז"ל) פרופ' נדא חורי.

פתחה מנהלת מקום לשירה, ברכה את שני המשוררים ואת באי מקום לשירה, כמו כן דברה המשוררת על מסעה בספרות ובשירה, ועל התרגום הנוכחי, כמו כן דבר מר מופיד צידאוי על המפעל הספרותי ירחון "אל-אצלח" - התיקון שיוצא לאור בעברית ובערבית, ועל חשיבותו הספרותית והחברתית בקירוב בין שני העמים דרך הספרות. ולאחר מכן קראו מהשירים בשתי השפות הערבית והעברית, ולבסוף הגיבו על שאלות הנוכחים.

בדבר אופן חייו האירוניה במקרים כאלה נועדה לבקר, בעקיפין כביכול, את המצב שבו מצוי הזולת, להצביע לפניו על קיומן של חלופות למצב זה, ולהותיר בידי את הבחירה. עוד אני שם לב, שאני מכון את האירוניה אל אנשים שאני אוהב, ש"אכפת לי מהם". והעיקר, על פי רוב הביקורת שבאירוניה שלי מכוונת אל עצמי לא פחות מאשר אל הזולת, ואני כאומר לו: שמע, חולשות אלה שאני רומז עליהן הריהן חולשות מוכרות, חולשות אדם, בידי הווה עובדא. שוב, ייתכן שגם זו רציונליזציה הבאה לכסות על ליקוי וחולשה שבי.

מה שאוכל להציע בעניין האירוניה למורים, ולי עצמי, הוא שעלינו להכיר את מגרעותיה הפדגוגיות של האירוניה כמו גם את יתרונותיה ולשמור על מידתיות בשימוש בה. אדגיש את שכבר ציינתי, שהאירוניה ממלאת תפקיד חיובי - מחנך ומעורר - אך לא אצל כל בני אדם, משתי סיבות עיקריות. אחת, השימוש בה בחינוך מחייב שהתלמידים יהיו ברמות של התפתחות, תחכום, ושפה שיאפשרו להם לפענח את עצם האירוניה שבאירוניה. הסיבה השנייה, השימוש באירוניה מחייב שהתלמידים ימצאו במצב קיומי כזה שבו האירוניה אכן עשויה להוות גירוי לתהליך של בחינה עצמית ונכונות לחיפוש אמת ומשמעות. על המחנך להיות מצויד אפוא בחושים פדגוגיים מושחזים כדי לזהות בקהל תלמידיו את אלה שעשויים לצאת נשכרים מהאירוניה ולמען אותה אליהם בלבד. אחרים עלולים לצאת ממנה מבלבלים ומושפלים. ואוסיף: ברוח "דע את עצמך" של סוקרטס, בד בבד על המחנך גם לבחון ולהכיר את עצמו ואת יכולותיו בהבעת אירוניה, כדי שיוכל לבטוח בהשפעתה על אחרים. עליו גם להיות בשל דיו ואמיץ לכלול באירוניה קודם כל אירוניה עצמית, ביקורת עצמית. ביקורת עצמית היא תנאי לדיאלוג.

ספק אפוא אם הדיאלוג הסוקרטי, הנחשב לאידיאל חינוכי, יכול לשמש בנקל דגם לחיקוי. הדיאלוג הסוקרטי היה ייחודי לסוקרטס. יתכן שהוא היחיד בתבל שסוג הדיאלוג הזה נשא ברכה. עדות לה היא מקומם הנצחי של הדיאלוגים האפלטוניים המבטאים את האידיאות הגדולות של האדם. הניסיון לממש דיאלוג סוקרטי בחינוך בלא מחשבה מעמיקה ובלא ביקורת עצמית עלול להיות נואל, מגוחך ומזיק. מי שמעז לאמץ אותו

חייב לתפוס אותו בכל מורכבותו ומתוך ענווה רבה.

(חיפה)

סימון ומביע תמיהה על כך שהספרות הפדגוגית המקצועית כמעט שאיננה עוסקת בה. לכל היותר יכולה האירוניה, הוא מוסיף, לשמש בין אנשים שווים במעמדם. לפיכך אסור על כל מי שממונה על אנשים להשתמש בה: "קצין, פקיד גבוה ומורה רגיל העומד בפני כיתתו". הכפופים עשויים לסלוח על התפרצויות כעס של הממונה, על גערותיו ונזיפותיו, מכיוון שבגלליים אלה יורדים הממונים ממרום מעמדם אל הרמה האנושית הרגילה. לא כן האירוניה. זו מטעימה ומחריפה את עליונותו של הממונה על הכפופים לו. היא חדה כתער וצורבת בהם, משתקת את יכולתם להגיב והם נעשים חסרי אונים מולה.

אני שואל את עצמי רבות בעניין האירוניה. בעוונותיי, זו מצויה בי. אני אירוני תכופות לא רק בפני תלמידים וסטודנטים, אלא גם בחוג ידידי ובמשפחתי. זאת אף שאני מודע לכוויות הצורבות שהיא עלולה להטביע באנשים. הקרובים אלי קובלים בפני לא אחת: "מדוע אינך אומר את הדברים שאתה רוצה לומר באורח ישיר? מה הקטע הזה שאתה אירוני תמיד?" במצבי רוח של חשבון נפש וחרטה אף אני מתלבט בשאלה, לשם מה לי האירוניה, ובתוך כך חושד בעצמי שבחרתי בדרך עוקפת, שיש בה להתגבר איכשהו על מורא שבי מפני הבעת ביקורת בדרך של דיבור אמיץ, ישיר וחד-משמעי.

התשובות שאני משיב "להגנתי" הן: דווקא בדרך זו כוונתי להכאיב פחות לזולתי, שהרי אינני מטיח בפניו או בפניה את האמת כולה, במילים מפורשות, כפי שזו נראית בעיניי הפגיעה בזולת פחותה יחסית, כך אני מרגיע את עצמי, גם משום שהאירוניה מזמנת מרחב שבו מתאפשר לו או לה לא להבין, או להתחזות כלא מבין, או להשהות את ההבנה של רמזי האירוניה, להתעלם ממסריה ולמעשה להשיב לי בגמולי באירוניה מול אירוניה, בהתחפשות מול התחפשות. האירוניה מעוררת רוגז, והבעת הרוגז כלפי מעניקה לנפגע פיצוי-מה על שפגעת בו. במחשבה נוספת, ייתכן מאוד שהתשובות היפות האלה אינן אלא התחכמות והתחסדות.

בהתבוננות מעמיקה יותר אני מבחין בכך, שהאירוניה שאני מבטא מכוונת בעיקר לנושאים הקשורים בעצם הוויית החיים, בשאלות "רציניות", אקזיסטנציאליות. בעניין זה אני-הקטן הולך בעקבות היגל, קירקור וסימון. אני חושש להפתיב לזולת דרך חיים ו"תוכנית חיים", ומכיוון שאני רוחש לו כבוד, ברצוני להימנע מלהתערב ישירות בהתלבטויותיו ובשיקוליו